

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

XXXVIII.

A kissolymosi, bőzödi, bőzödujfalvi, újszékeli és szent-demeteri unitárius templomok elvétele iránt 1697, január 19, 20, 21 és 22-én felvett tanuvallomások (folyt.)

3.) B ő z ö d u j f a l u.

Supra notato Anno et die scilicet 20 Januarii, ismét Tiszteletes Bölöni János uram ut ratione officii hivata münket **Bözöd Ujfaluban** az falus biró Enyedi Mihály primpls házához, és mi oda menvén, inquirálánk, inquisitionk tenora az alább meghirt modok szerént:

1. testis. S i m o I s t v á n primipilus Annor. 70. jur. et tand. fatetur. Tudom hogy Commissariusok vövék el az Unitariusoktól az templumot, sem templum helyén sem harangh, sem ezüst pohár kanna, on tányér, abrosz kendő helyén mást nem adtak, ki sem fizették az Unitariusokat. Az mikor el foglalák akkor is több volt az Unitarius, most is több mint az Calvinista; Nyuytodi pap az öregh sokszor fenyegetett, sokakat erőltetett az Unitariusok közül, hogy állyanak az ő vallására, az mikor az templumot el foglalák akkor is igen erőltették az embereket egy is más is, hogy el állyanak. Az Calvinista papok penigh ugy járták, hogy hadtol megh mentik, Commissiot szerettek az olyannak, az kik oda állottanak.

2. testis. T h a m á s i P á l primipilus Annor. 61. jratus et fatetur, ut antecedens.

3. testis. O s v á t h I s t v á n. Relictaja Judith primipil. felesége Annor. 70. jur. et fassa ut primus.

4. testis. L á s z l ó J á n o s Relictaja Annok primip. felesége Annor. 60. jur. et fassa ut antecedens, hoc addito: Czenti Danielt Nyuytodi pap esketé az Calvinista vallásra, nehezen eskütt megh, sokat is sirt, hogy reá erőlteté az pap.

5. testis. R á c z I s t v á n nagyobb primipilus. Annor. 75. juratus et fatetur uti testis primus. hoc addito: engem is erőltetett az pap, hogy mentséget szerez, ha oda állok.

6. testis. C z u k o r A n d r á s primip. Annor. 60. jur. et fatetur uti primus testis hoc addito: engem is erőltetett az pap hogy hadi mentséget szerez, ha oda állok.

7. testis. Z á g o n i I s t v á n T. Nemzetes Néhai Rhedai János uram árvai jobbágya Annor. 80. jur. et fatetur ut testis primus.

8. testis. B i r ó A n d r á s Pix. Annor. 70. juratus et fatetur ut primus, hoc addito engem is erőltetett az Calvinista pap, hogy állyak oda, s hadi mentséget szerez.

9. testis. Á t s I s t v á n primip. Annorum 50. juratus et fatetur ut primus testis.

10. testis. K o v á c s J á n o s Relictája Kata Pix. Annor. 60. jurata et fassa ut primus.

11. testis. B a r a b á s M i h á l y Relictaja Ersok, Kováts Péter uram jobbágya, Annor. 60. jurata et fassa ut primus.

12. testis. H a n g y á r M i h á l y Relictaja Kata primip. feleséghe Annor. 70. jurata et fassa ut primus, hoc addito: engemet is erőltete Nyuytodi pap, hogy állyak oda.

13. testis. C z e n t i D a n i e l Relictaja Annok primipil. Annor. 52. jur. et fassa ut primus hoc addito: Az én Uramot Nyuytodi pap esketé megh, igen nehezen esküvék megh, sokat sira rajta, de csak reá erőlteté hogy eskedgyék megh.

14. testis. P h ü l ö p A n d r á s Relictaja Ersok primipil. Annorum 61. jur. et fat. ut primus.

15. testis. K é z d i I s t v á n Pix. Relictaja Mártha Annorum 65. jur. et ftr. ut primus testis.

16. testis. M á t y á s J á n o s primip. Relictaja Annok. Annor. 54. jur. et fat. ut primus.

17. testis. F a l u v é g h i G y ö r g y primipils Relictaja Ersok Annor. 40. jur. et f. ut primus testis.

18. testis. N a g y M á r t o n primipils Annor. 51. jur. et fat. Tudom hogy Commissariusok jöttek vala ki, mikor elvevék az Ujfalvi templumot, helyével edgyütt, és az harangot, nem emlékezem reá, hogy ki fizették volna az Unitariusokat.

19. testis. N a g y M á r t o n n e S u s k a primipils Annor. 50. jurata et fassa ut antecedens. Ezek az fenn megh irt bizonságok laknak Udvarhely alias Kereszturfiu székben Bözöd Ujfaluban.

4. S z. D e m e t e r.

Anno supra notato die 21. Januar. Tiszteletes Bölöni János uram ratione officii ismét hivata ezen fenn declaralt székben **Bor-dosra** az falus biro Szász Márton primipilus házához, az holott is inquisitionk tenora az alább megh irt modok szerént vadnak.

1. testis. B i r t o n P é t e r n é Ersok annor. 50. jur. et f.

Zinder pater erőltetett minket hogy álljunk az ő vallására, de nem vehetett reá még eddigh.

2. testis. Ph ü l ö p J á n o s n é Annok Annor. 40. jur. et f. Az Szentegyházhoz az Sz. Demeteri határon tudom, hogy birtak egy széna füvet, az én emlékezetemtől fogva mind az templumhoz birták, s az elmúlt esztendőben Rosa János megh kaszála, az tisztarto kaszáltatta megh vele, mely van az kenderes kertnél Phülop János szomszédtságában.

3. testis R o s a J á n o s n é Annok, Annor. 25. jur. et fassa. Én hozzám hozta Pater Zinder az nagy Bibliát, s addig mondott, hogy nem igaz vallásban vagyunk, s álljunk az igaz vallásra, s az papnak sem adunk bért s megh az világh mind pápista lészen az templum is övék lészen, ugy vön rea hogy az pápista vallásra álljak. Adgyanak az ő lelkek számot rolla, ha vétkeztem benne.

4. testis. V e r e s P é t e r Annorum 20 juratus et fatetur. Tudom azt, hogy az én Apámot igen erőlteté az pater, migh életben lön hogy álljon el.

5. testis. S z ö c s I s t v á n Annorum 25. jur. et ftr. Tudom, hogy az Pater szoval kérte az embérek, hogy legyenek Pápisták, engem is szóval erőltetett, de nem vehetett rea, főre valo keszkenyőt is ajándékozott az Pater némelyik szegény asszonynak, hogy oda állott.

6. testis. S z a b ó F e r e n c z. Annor. 55. jur. et fatetur. Az Pater az Apámot, s anyámot addigh el erőltette, hogy álljon az Pápista vallásra, de nem veheté reá, osztán Apám hogy megh holt, hát engem az el mult szüretkor csak erővel bé hívának, s vivének az udvarban, s ott az Pater megh keresztele az pápista vallásra akaratom ellen, én mondtam, hogy egyedül is megh adom az fizetést az Unitarius papnak, csak bé ne vigyenek, de affelől csak bé vőnek.

7. testis. S z a k á t s S á n d o r Annor. 14. juratus et fatetur. Tudom azt, hogy Szabó Ferkőt erővel vivék bé az Udvarban, hogy az Pater megkeresztelje, s Fazakas Bálintot is hasonló képen. Ezek iffiu legénykéek voltak mint szintén magam.

8. testis. L u k á t s I s t v á n Annor. 16. juratus et fatetur ut antecedens.

9. testis. G ö d ö r I s t v á n Annor. 75. juratus et fatetur. Engem eleget erőltet vala Zinder Pater, hogy legyek papista, s az bíróságot meg szerzi nékem, de én mondám, hogy bár az előtt se adta volna Isten hogy bíró löttem volna.

10. testis. Orbán István Annor. 40. jur. et fatetur. Mikor Sz. Demeteren az papista vallásra állanak, hát megh ígérték volt nekik, hogy egy egy napot megh hadnak nekik egy egy hétben, egy kevésse úgy lón megh hattak, de az után hamar nyaka szakada.

11. testis. Rosa György Annor. 40. juratus et fat. Engem erőltettek hogy papista legyek, s hogy megh házassultam, hát az feleségemet nem eresztették az mú templumunkban, ő is örömet oda járna, de nem engedi az Aszszony ő Nagyságáha, engemet is tömlöcczel fenyegetett, hogy megh nem akartam engedni, hogy bé járjon az feleségem az Pater praedicatiojára.

12. testis. Gödör István küsebb Annor. 23. jur. et fatetur. Engem is erőltetett az Aszszonyom ő Nagyságáha, hogy az várban mennek az praedicatiojara, egyszer benn is voltam, de én az után nem mentem; azt is tudom, hogy az kik az előtt oda állának, azoknak egy darabigh három napot megh hadtak egy hétben, de immár nekik is csak annyi böcsülletek vagyon, mint nekünk.

13. testis. Birton Péter Annor. 55. Tudom azt, hogy az eocsémnek Birton Istvánnak, addigh nem adták feleségül az udvarból az leánt ki, migh az papista vallásra nem álla.

Ezek az néhány bizonyságok laknak Udvarhely alias Kereszturfiu székben Sz. Demeteren. T. Nagyságos Gyulaffi László, és T. Nagyságos Csáki Gáborné jobbágyi.

14. testis. Birton Bálint Annor. 50. juratus et fatetur. Csöbbsi Barabás Miklósnét tudom, hogy sokakat erőltetett az Unitariusok közül, s engem is sokszor, hogy álljunk az papista vallásra.

15. testis. Miklós Mihály küsebb Annor. 24. jurat. et fat. Az mely emberek Sz. Demeteren el állottak volt az Unitarius vallásról, azoktól az emberektől hallottam hogy mondták, hogy nekik megh ígérték volt hogy őket nem szolgáltatják, ugy, mint mint minket, de semmi nem tölt benne, az után hogy elállottak.

16. testis. Pál János Annor. 50. juratus et tandem fatetur ut antecedens testis.

Ez három bizonyságok laknak Udvarhely alias Kereszturfiu székben Csebben T. Nags. Gyulaffi László eo Nagyságáha, és Csáki Gáborné T. Nagyságos Gyulaffi Sopi ő Nagysága jobbágyi.

17. testis. Dolgos Máthé primipilus Annor. 76. jurat. et fatetur. Tudom azt, hogy Phülöp Jánosné ide Bordosson az Unitariusok templumában akara jární, s nem az Sz. Demeteri misére, megh fogatá az Aszszony eo Nagyságáha, s én szollottam az Asz-

szonynak eo Nagysághának hogy bocsássa ki, s azt fogadgya nyavalyás hogy oda jár a misére.

18. testis. Nagy Márton Pix. An. 60. juratus et tandem fatetur. Tudom hogy Phülöp Jánosné nem engedé az Aszszony eo Nsga, hogy az Bordossi Unitarius templumban járjon, sőt hallottam hogy erőssen megh csapatta, mégh is bé kellett az udvarban jární Praedicatoria.

19. testis. Nagy Mártonné Pix. Kata Annor. 32. jurata et fassa ut antecedens.

20. testis. Phülöp Jánosné Annok Annor. 30. jurata et fassa: Engem eléggé erőltetett az Aszszonyom eo Nsga, hogy pápista legyek egyszer megh fogatott, s akkor eleresztvén, hogy oda nem jártam ismét lánczban tétetett, harmadszor ugy megh veretett az lapáttal, hogy csak meg nem holtam belé, s most is az Unitarius vallásra járnék, de most sem engedi megh, most igen fenyeget, ha az misére nem járok, az mostani Uramot is igen erőltette, hogy oda járjon, s az egész Sz. Demetert mind erőltette, hogy oda állyanak, Szabó Mihályné is Sz. Demeteren megh fogatta vala, hogy oda nem akara jární, de mégh sem veheté oda.

21. testis. Nagy György An. 23. jur. et fatetur: Hallottam azoktól az emberektől az kik Sz. Demeteren az pápisták közé állottak, azt mondták, hogy ők azért állottak oda, hogy nekik napot hattak, s bért sem adnak az papnak, Bordosi Phülöp Jánosné, keményen meg is csapatták, hogy az Pater pradicatiojára nem akart jární.

22. testis. Csoréh István feleséghe Borka An. 45. jur. et fassa: Tudom azt hogy Phülöp Jánosné nem engedé megh az Aszszony ő Nsga, hogy az Bordosi Unitarius templumba járjon, megh is csapatta volt érette.

23. testis. Botos Miklósné An. 20. Annok jur. et fassa uti antecedens.

24. testis. Bendős György Relictaja Dolgos Mathé Uram jobbágya Annok An. 40. jur. et fassa: Tudom azt hogy Phülöp Jánosné nem akar vala az Sz. Demeteri udvarban jární misére, az előtt pedigh egy kevés ideigh oda járt, és hogy viszont az Bordosi templumban akart jární, bé vitette az Aszszony ő Nsga, s ugy megh verette hogy aligh emészté megh, az után ugyan csak bé kellett jární.

Ezen fenn megh irt 9 bizonyságok laknak Udvarhely alias Kereszturfiu székbén Bordoson többire, az T. Nsgs Gyulaffi László Uram eo Nsga, és Csáki Gáborné T. Nsgs Gyulaffi Sophi ő Nsga obbágyi.

5.) U j - S z é k e l.

Anni prae not. die 22. Januar. Tiszteletes Bölöni János Uram, ismét ratione officii, hivata ezen fenn specificalt Székben Uj-Székelyre az Menyhárt János primipilus házához, az holott is, az előnkben állittatott bizonyságok nevei, és fassioi, az alább meghirt módok szerint vannak:

1. testis. Lőrinczi János Nöbls Ann. 65. juratus et fatetur. Tudom bizonyosan hogy Barcsai Ákos, mikor Szederjest birja vala Rákoczi Sigmond urral ki jövőn Udvarhelyre, akkor igazították el az Uy Székeli Calvinisták templuma dolgát, ki az előtt Unitariusoké vala, mi szerint lött, bizonyosan nem emlékezem reá, hanem csak hamar belé menének az Calvinisták, akkor én is Unitarius voltam, most pedig Calvinista, sokat sirtam rayta. Nem tudom, hogy mást építettek volna érette, vagy kifizették volna, azt penigh tudom, hogy az Unitariusok magok költségeken építették az Apámmal edgyütt az mostani Unitarius templumot, mivel mi is akkor Unitariusok voltunk, megh sem tudgyák vala építeni, mivel Barcsai Ákos eltiltotta vala az Szederjesi határon az kőtől, hanem az Apámnak vala sok szekér köve az udvarán, s azt adá oda az Ecclának, s abból végzék el az építést. Azonban ugy emlékezem reá, hogy Buh Jánost, és Buzogány Sigmondot, hadi mentséggel való igérettel állitta az Calvinista vallásra Daczo János.

2. testis. Finta Bálint primip. Ann. 70. jur. et fat. Tudom mikor el vévék ezt az Calvinisták templumát az Unitariusoktól, mivel az előtt Unitariusoké vala, de miszerént vötték el arra nem emlékezem, de azt tudom hogy mást nem építettek érette s s ki sem fizették az Unitariusokat. Tudom azt is, hogy hadi mentségért ezek állottak az Calvinista vallásra: Buzogány Sigmond, Bu János, Korondi István, Lőrinczi János, Fejedelem exemptioiát hallottam hogy az papok hoztak nekik.

3. testis. Török Boldizsár primip. Annor. 50. jur. et fatetur: Tudom hogy hadi mentségért állottak vala el az Unitarius vallásrol Bu János, Buzogány Sigmond, Buzogány Ferencz, Korondi István, Lőrinczi János, az papok Fejedelem levelével biztatták, hogy exemptiot szerzetek nekik.

4. testis. Lőrinczi Benedek primipilus Ann. 50. juratus et tandem fatetur ut antedens.

5. testis. Buzogány Mihály küsebb primipilus, annor. 50. jur. et tandem fatetur: ut antedens; hoc addito Mátéfi János is.

6. testis. P a p P á l primip. Annorum 45. juratus et tandem fatetur ut 3-tius testis hoc addito megye földét Bodor András nem akarja kiereszteni az határaigh (széllýéigh).

7. testis. P a p F e r e n c z primip. Ann. 35. jur. et tandem fatetur: Finta Mihálnétol Nagy Annoktol magától hallottam, hogy az Mocsár nevü helyben valo kender földet az Eccla számára testalta, mivel maradványa néki nem voít, s Bodor András nem engedti az Ecclának hogy birja az igaz határaigh.

8. testis. F i n t a J a k a b Pix. Ann. 80. jur. et fatetur; ut primus testis (Lőrinczi János) hoc plus: Az mester házának felét el foglalták, s fele az Unitariusoknak maratt, harangot is adott vala Barcsai Ákos az Unitariusoknak.

9. testis. B u z o g á n y F e r e n c z primipilus Ann. 30. jur. et fatetur. Én ugy tudom, hogy az kik el állottak, hadimentségért állottak el, az én Apámhoz is jöttek vala, azok az el állott emberek, s erőltetik vala, de nem veheték reá,

10. testis. B u G e r g e l y primip. Ann. 70. jurat. et fatetur, uti 5-us testis.

11. testis. B i r t a l a n M i h á l y pix. Ann. 66. jur. et fatet. ut primus testis (Lőrinczi János) hoc addito: Szt. Erzsébeti András pap, engemet is csak megh nem kötöztete, hogy hadban sem mehettem, s oda sem állok, aligh maradhaték tölle.

12. testis. S z ö c s I s t v á n Relictaja primip. felesége Ersok Ann. 60. jur. et fassa est ut quartus testis.

13. testis. M á t é f i J á n o s Nobls. Ann. 48. jur. et fatetur: Tudom azt, hogy Fejedelem gratiaját hozá András pap azoknak, az kik: Calvinista vallásra állanak, hogy örökké való szabadságok lészen.

14. testis. B u J á n o s Pix. Ann. 60. jur. et fatet. Engém is mentettek egy darabigh az hadtol, mikor az Calvinista vallásra állék.

15. testis B u z o g á n y S i g m o n d primip. Ann. 58. jur. et fatetur: Engem is mentettek mikor Phülek alá járanak az hadtol, hogy az Calvinisták közé állék.

Ezek az 15 bizonyságok laknak Udvarhely alias Kereszturfiu székbén Uj Székelen.

Ezek méltóságos urunk az előnkbe állatott bizonyságoknak hütök után valo feleletek az mellyeket miys irtunk megh nagyságodnak az mi igaz hütünk szerént, szokott nevünk és pecsétünk alatt kiadván az tiszteletes exponens urnak kezében.

Ezek után Isten Nagyságodat boldogul sok esztendőkhig éltesse. Dat. Anno locoque ut supr. die ultima inquisitionis nostr.

Correcta per nos
Judices.

Nagyságodnak méltatlan hivei
Mátéfi István kűs solymosi
kereszturfiu széeknek egyik hűtös
assessora és

Ujfalvi Kovács Péter

Udvarhely alias Kereszturfiu széekben
az megh írt falukban lakok Nobiles*).

XXXIX.

Dávid F. levele, melylyel az erdélyi unitárius papokat az 1579. február 24-én Tordán tartandó zsinatra a Krisztus nem imádásának kérdésében határozni meghívta.

Spiritum judicii Sapientiae, et consolationis, a Deo patre Domini Jesu Christi precatur.

Vere et Sapienter dictum est a Salamone: Verba Sapientum sicut stimuli et quasi clavi, in altum defixi, quae per magistrum consilium data sunt a pastore uno; Hunc ordinem enim Deus sanxit in regenda Societate humana tum Polythica, tum Ecclesiastica, ut Sapientes exercitati et docti, qui aliis praeficiuntur, ex Thesaurō cordis sui vetera et nova depromant, scribaque doctus in regno Dei, et minister fidelis in tempore cibum administrent familiae. Cum vero ex fundamentis Scripturae Sacrae eruantur firma, instar stimuli et clavi in altum defixi, haec Doctrina enim super fundamentum Prophetarum et Apostolorum aedificata a ventis et fluctibus non deicietur. Imo sermo Dei vivus est ignitus et quovis gladio bicipiti penetrabilior adeo, ut non quibuslibet rationibus evelli possit; firmas enim in corde humano veritas agit radices. Quomodo vero hoc summe necessarium feliciter transire posset, Salamon docet, videlicet per magistrorum consilia, quod datur a pastore uno. Oportet enim ut convenient ministri et de praecipuis capitibus doctrinae conferant. Experientia enim testatur, familiari doctrinarum collatione, et exercitiis, non tantum conservari et augeri iudicium, verum et dono dei crescere. Hanc ob causam in Ecclesiis nostris hic ordo observatus est hactenus ut Singulis annis publici conventus celebrentur, et inter ministros de doctrina et moribus consilia et deliberationes instituantur, ubi uno loquente reliqui ta-

*) Az unitárius vallásközönség levéltárából.